

Ärendenummer

TRV 2021/19124

Dokumentdatum

2021-02-25

Skapat av

Hans Celanders

Regeringsuppdrag kompetensförsörjning

Innehållsförteckning

Regeringsuppdrag kompetensförsörjning	1
Sammanfattning.....	3
Konstateranden	3
Bakgrund.....	3
Arbetsmarknadsläget.....	3
Regleringsbrev	4
Uppdrag	4
Avgränsning	4
Konsekvenser.....	4
Åtgärder 2020	4
Åtgärder 2021-2022.....	5
Åtgärder för Trafikverket och järnvägsbranschen	5
Branschskola/ järnvägstekniskt kompetenscenter	5
Hantering av systembrister inom kompetensförsörjning för järnvägsbranschen	5
Verka för att öka antalet platser på befintliga YH-utbildningar inom BES	6
Stärka och utveckla samarbetet med högskola och universitet kopplat till järnvägsteknisk utbildning.....	6
Se över möjligheten att revidera prognoserna för järnvägsteknisk kompetens kopplat till infrastruktur för banöverbyggnad.....	6
Kommunikation och marknadsföring för Järnvägsbranschen	6
Förslag på åtgärder som riksdag och regering har rådighet över.....	6
Höjda ersättningstak för utbildningar.....	6
Tillsätta ett Nationellt råd/Kompetensråd för järnvägsbranschen.....	7
Tillåta förkunskapskrav för yrkespaket på Yrkesvux.....	7
2023 och framåt.....	8
Nästa återrapportering.....	8

Sammanfattning

Trafikverket har uppdraget att avhjälpa brister i den långsiktiga kompetensförsörjningen inom järnvägsbranschen och har utifrån olika underlag samt i dialog och samverkan med branschen identifierat de mest kritiska utmaningarna. Under 2021-2022 innebär det att Trafikverket leder, samordnar och driver ett antal prioriterade åtgärder inom ramen för regeringsuppdraget. Åtgärderna är uppdelade på två områden där det ena är insatser där Trafikverket tillsammans med branschen kan ta fram lösningar. Det andra är förslag på åtgärder som Riksdag och Regering har rådighet över. Det som genomförs idag kommer att ligga till grund för det fortsatta arbetet.

Konstateranden

Flera omfattande åtgärder behöver vidtas för att utveckla kompetensförsörjningen av järnvägsbranschen inom samtliga utbildningsnivåer. Kompetensförsörjning är ett långsiktigt arbete vilket kräver kontinuitet och uthållighet. Det behöver fattas långsiktiga beslut där det tydliggörs vilka roller olika parter har, inte minst när det gäller Trafikverkets roll och uppdrag.

Dagens ersättningsnivåer missgynnar järnvägsutbildningar liksom andra tekniktunga YH-utbildningar och är för utbildningsarrangörer en förlustaffär, trots en stor efterfrågan på tekniker och ingenjörer.

Vi har genom åren även konstaterat få sökande till järnvägsutbildningar samt sett att Järnvägsbranschens attraktivitet hos ungdomar är låg, trots att järnvägsbranschen de facto har mycket av det ungdomar efterfrågar. Sammantaget ställer detta krav på kommunikativa insatser men även en tydlighet i vad branschen kommunicerar.

Bakgrund

Det pågår och planeras för omfattande satsningar inom järnvägen vilket förutsätter en god kompetensförsörjning. Attraktiviteten till järnvägsbranschen är låg, antalet utbildningsplatser inom det järnvägstekniska området är underdimensionerade samtidigt som det är svårt att få sökanden till de platser som finns. Antalet utbildningar och utbildningsplatser behöver öka, men i dagsläget minskar dem bland annat på grund av lågt intresse och låg lönsamhet för utbildningsanordnare. Insatser behöver göras för att öka intresset för järnvägsbranschen så att fler vill söka utbildningar inom området. Det pågår också ett generationsskifte med stora pensionsavgångar, vilket innebär en underbemanning av erfarna medarbetare så som exempelvis tekniker, projektledare och specialister.

Det finns en rad brister inom utbildningssystemet som bland annat rör krav på utbildningar, övningsanläggningar, lärare och behörigheter. Dessa systembrister gör att det är otydligt för alla parter vad som gäller.

Digitaliseringen har en påverkan på branschens framtida kompetensförsörjning, precis som ett ökat fokus på hållbarhet och säkerhet behöver vara självklara delar i det framtida kompetensförsörjningsarbetet.

Tillsammans med pågående och planerade satsningarna inom järnvägen gör detta sammantaget att vi har en utmanande kompetenssituation.

Arbetsmarknadsläget

Coronapandemin och den ekonomiska kris som följt i dess spår har bidragit till en snabbt ökande arbetslöshet inom flera olika branscher och drabbar i större utsträckning personer som är väl förankrade på

arbetsmarknaden. Rådande konjunktur ger möjligheter för kompetensförsörjningen i branschen, bland annat genom denna grupp av uppsagda som bör ses som resurser av stort värde. Ett trendbrott under hösten 2020 var att det var fler sökanden till dem järnvägstekniska utbildningarna än tidigare, vilket är något som vi vill bygga vidare på.

Regleringsbrev

Trafikverket ska redogöra för vilka åtgärder som myndigheten avser att vidta för att avhjälpa brister i den långsiktiga kompetensförsörjningen inom järnvägsbranschen. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Infrastrukturdepartementet) senast den 2 mars 2021.

Uppdrag

- Trafikverket ska i samverkan med branschens aktörer leda, samordna och driva delar av det långsiktiga kompetensförsörjningsarbetet för branschen.
- Trafikverket fångar upp branschens identifierade kompetensförsörjningsutmaningar i dialog och samverkan med branschen. Samverkan sker i första hand genom Järnvägsbranschens samverkansforum, JBS.
- Trafikverket ska prioritera de mest kritiska utmaningarna för branschen.
- Utifrån prioriteringarna håller Trafikverket ihop och leder kompetensförsörjningsinsatser tillsammans med branschens olika aktörer.

Avgränsning

Att leda, samordna och driva delar av det långsiktiga kompetensförsörjningsarbetet utifrån fokus på de mest kritiska utmaningarna för branschen. Uppdraget består av två huvudområden utbildning och attraktivitet. Inom utbildning så hanteras utbildningsfrågor som ligger i linje med Trafikverkets kompetensbehov.

Konsekvenser

Brister i kompetensförsörjningen inom branschen påverkar alla aktörer, det innebär ett hot mot utvecklingen av ett långsiktigt och hållbart transportsystem och kan leda till kostnadsökningar, senareläggningar av projekt och bristande kvalitet. Det kan i sin tur resultera i mindre järnväg för pengarna samt ett sämre trafikutbud.

Åtgärder 2020

Under 2020 fokuserade Trafikverket till största del på att samla in information för att få bra underlag för prioritering av framtida åtgärder inom ramen för uppdraget. Det genomfördes bland annat en utredning av utbildningssystemet¹ och en målgruppsundersökning bland gymnasieungdomar. Under året hölls dialoger med olika parter i branschen för att identifiera rådande kompetensförsörjningsutmaningar. Bland annat har Trafikverket tagit del av Byggföretagens pågående arbete om järnvägstekniska yrkesutbildningar samt kompetensbristen i järnvägsbranschen.

Som ett led i att öka attraktiviteten för branschen genomfördes en kampanj i sociala medier med information till gymnasieungdomar om järnvägsbranschen. Det utvecklades även ett informationsmaterial om järnvägsbranschen riktat mot studie- och yrkesvägledare.

---

¹ Järnvägsutbildningar 2020 möjligheter och brister

Åtgärder 2021-2022

Trafikverket har utifrån utredningar samt i dialog och samverkan med branschen fångat upp de kompetensförsörjningsutmaningar som finns. Utifrån dem har sedan ett antal åtgärder prioriterats inom ramen för regeringsuppdraget 2021-2022. Åtgärderna är uppdelade på två områden där det ena är insatser där Trafikverket tillsammans med branschen kan ta fram lösningar. Det andra är förslag på åtgärder som riksdag och regering har rådighet över. De åtgärder som genomförs kommer även lyftas fram i regeringsuppdraget "Uppdrag att vara nationellt ansvarig för det europeiska järnvägsåret 2021".

Åtgärder för Trafikverket och järnvägsbranschen

Dessa åtgärder kommer att kräva en nära samverkan och ett gemensamt arbete med flera aktörer i branschen så som arbetsgivare, myndigheter, kommuner, regioner och utbildningsanordnare.

Branschskola/ järnvägstekniskt kompetenscenter

En modell ska tas fram för bildandet av en branschskola/ järnvägstekniskt kompetenscenter (fortsatt kallad skola). Modellen ska innehålla en beskrivning av skolans uppdrag, hur samverkan ska ske samt hur den ska organiseras och finansieras. Skolan ska bland annat:

- Ansvara för att tydliggöra vilka krav som ställs på utbildning på gymnasieskola, Yrkesvux, yrkespaket och på yrkeshögskoleutbildningar (YH) inom det järnvägstekniska området.
- Ta fram läroplaner, ställa krav på lärare och övningsanläggningar och se över möjligheten till gemensam litteratur.
- Ansvara för att driva och hantera systembrister som uppstår i samverkan och i samarbete med branschen.
- Ta hänsyn till branschens know-how om arbetsmarknadens behov och teknikutveckling samt krav från myndigheter, kommuner och regioner.
- Stötta övriga utbildningsanordnare som bedriver eller vill starta utbildning inom det järnvägstekniska området.
- Ansvara för förvaltningen inom området.

Arbetet bör ske i samverkan mellan branschens olika parter, myndigheter, kommuner, regioner och utbildningsanordnare. Viktiga myndigheter att samarbeta med är Skolverket, Skolinspektionen och Myndigheten för Yrkeshögskolan. Konsekvenser om detta inte genomförs är att antalet utbildningsplatser inom det järnvägstekniska området fortsättningsvis kommer att vara otillräckliga.

Hantering av systembrister inom kompetensförsörjning för järnvägsbranschen

Det är nödvändigt att hantera och hitta lösningar för de identifierade systembrister som råder samt tillse en förvaltning till dess att en eventuell skola finns på plats. Bristerna rör exempelvis avsaknad av ett nationellt likvärdigt innehåll för ettåriga YH-utbildningar inom områdena bana, el och signal, BES. Vidare också krav och behov för behörigheter kopplat till dessa yrkesområden samt krav på övningsanläggningar. Inom identifierade brister finns också att kunna ställa högre förkunskapskrav för att utbilda BES- tekniker och att ta fram yrkespaket för banarbetare. Branschen behöver också utveckla samarbetet med utbildningsarrangörerna för de tvååriga YH- utbildningarna inom järnvägsteknik.

Konsekvensen om systembristerna inte hanteras är att antalet utbildningsplatser inom det järnvägstekniska området fortsatt kommer att vara otillräckliga.

Verka för att öka antalet platser på befintliga YH-utbildningar inom BES

Verka för att fördubbla antalet platser på befintliga YH- utbildningar för ban- el- och signaltekniker.

Konsekvensen om detta inte genomförs är fortsatt för få utbildningsplatser för ban- el och signaltekniker.

Stärka och utveckla samarbetet med högskola och universitet kopplat till järnvägsteknisk utbildning

Tillsammans med Kungliga tekniska högskolan, KTH, Lunds tekniska högskola, LTH, och Luleå tekniska universitet, LTU, ska ett samarbete utvecklas för att tillgodose att utbudet av deras utbildningar är i linje med branschens behov. Vidare även att samarbeta kring gemensamma attraktivitetsåtgärder för att öka antalet sökanden till kurser och program. Arbetet bör ske i samverkan med flera olika parter i branschen samt program- och kursansvariga på KTH, LTH, LTU. Konsekvensen om detta inte genomförs skulle kunna vara att utbildningar utvecklas på ett sätt som inte speglar branschens behov och att man inte lyckas attrahera fler studenter att välja järnvägsteknisk inriktning.

Se över möjligheten att revidera prognoserna för järnvägsteknisk kompetens kopplat till infrastruktur för banöverbyggnad

Den prognosmodell som VTI har tagit fram bör uppdateras med ny indata för att kunna presentera reviderade prognoser då nuvarande information är insamlad 2018. Prognoserna kommer att ligga till grund för arbetet med nationell plan samt för dialog med utbildningsanordnarna.

Kommunikation och marknadsföring för Järnvägsbranschen

Budskapet för järnvägsbranschen är inte ensat och marknadsföringsinsatser genomförs oregelbundet vilket gör att kommunikationen med omvärlden blir bristfällig. Det är därmed nödvändigt ta fram en tydlig och långsiktig kommunikationsplattform utifrån ett helhetsperspektiv, i syfte att göra järnvägsbranschen mer attraktiv.

I samband med arbetet behövs en tydligare beskrivning de målgrupper som branschen ska bearbeta. En ny målgrupp som måste beaktas är bland annat unga vuxna.

Förslag på åtgärder som riksdag och regering har rådighet över

Här beskrivs insatser som det är önskvärt att riksdag och regering genomför för att snabbt förbättra läget för kompetensförsörjningen i järnvägsbranschen. Oaktat vilka av de åtgärder som Trafikverket genomför kommer regelförändringar att behövas för att utvecklingen ska gå åt rätt håll i tillräckligt snabb takt.

Höjda ersättningstak för utbildningar

Ersättningen från Myndigheten för Yrkehögskolan, MYH, täcker inte de omkostnader som krävs för att bedriva järnvägstekniska utbildningar. Dyra övningsanläggningar i kombination med att utbildningarna behöver bedrivas i mindre grupper gör att utbildningskostnaderna ligger högre än för andra tekniska utbildningar.

För att attrahera fler utbildningsanordnare att söka och driva YH-utbildningar är det viktigt att det är ekonomiskt hållbart för anordnaren. Dagens system bidrar till att det finns för få utbildningsanordnare och att utbildningar hålls på för få platser i Sverige. Det samma gäller ersättningarna till Komvux och Yrkesvux.

Det höjda schablonstaket/ersättningstaket för YH/Yrkesvux kan antingen tas inom respektive utbildningsforms del av ersättning (det vill säga att antalet platser totalt sett minskas för att ha utrymme för att öka ersättningen för järnvägstekniska utbildningar) alternativt öka anslaget till MYH och Yrkesvux-anslaget till kommunerna. Den ökade kostnaden för att genomföra en höjning av ersättningstak/schablonersättning för järnvägsutbildningar uppskattas till +20.000SEK/årsplats. Antalet

årsplatser varierar. Med denna förbättrade ekonomiska modell är avsikten att öka antalet platser i jämförelse med dagens antal.

Konsekvenserna om ersättningstaken inte höjs är att utbildningsanordnarna inte får tillräcklig lönsamhet för att bedriva utbildning inom järnvägsteknik vilket innebär att antalet utbildningsplatser minskar istället för att öka.

Tillsätta ett Nationellt råd/Kompetensråd för järnvägsbranschen

Det vore önskvärt att regeringen ger Trafikverket ett uppdrag att inrätta ett nationellt råd för järnvägsbranschen. Detta för att långsiktigt samordna, kartlägga och verka för att effektivisera kompetensförsörjningen av medarbetare till järnvägsbranschen.

Rådet bör identifiera behov av utbildningar och skapa förutsättningar för att bedriva utbildning på alla nivåer, bland annat genom att möjliggöra för järnvägsutbildning på fler orter i landet. Vidare bör rådet visualisera utbildningsvägar och flöden mellan olika utbildningar.

Inom vård och omsorg finns ett nationellt råd som regeringen har inrättat, Nationella vårdkompetensrådet. Det är ett rådgivande samverkansforum mellan regioner kommuner, lärosäten, Socialstyrelsen och Universitets Kansler Ämbetet (UKÄ).

Om ett beslut fattas 2021 skulle en treårig pilotverksamhet kunna bedrivas med start 2022. Med utgångspunkt i budgeten för Nationella vårdkompetensrådet beräknas inrättandet av ett nationellt råd för järnvägsbranschen till 10 miljoner kronor per år.

Konsekvenser om ett råd inte inrättas är uteblivna synergier som ett samarbete kan ge samt en fortsatt otydlig bild av branschens utbildningsbehov och svårigheter att genomföra insatser för att tillmötesgå dessa.

Tillåta förkunskapskrav för yrkespaket på Yrkesvux

Det vore önskvärt att regeringen ger ett uppdrag till Skolverket om möjlighet att ställa förkunskapskrav. Förslaget kräver ett uppdrag i Skolverkets regleringsbrev och förväntas inte skapa ytterligare kostnader.

Med den ökade arbetslösheten är det idag ett stort antal personer med komplett gymnasieexamen arbetslösa. Dessa personer skulle kunna vara värdefulla för järnvägsbranschen. För att vara anställningsbar inom järnvägsbranschen krävs dock att personerna har läst något av de block av kurser som idag ligger som programfördjupningar inom framförallt Bygg och Anläggningsprogrammet (BA).

Möjligheten att till exempel ge personer som läst BA-programmet fördjupande kurser inom järnväg skulle på kort tid göra personen ytterligare anställningsbar och förbättra kompetensförsörjningen inom Järnvägsbranschen. Dessa kurser ska också ses som ett sätt att väcka intresse för vidare studier i ämnet på yrkeshögskolenivå. Om de redan har 2500 gymnasiepoäng, läser de endast till de kurser som saknas för till exempel en bantekniker, övriga delar är istället förkunskapskrav för att läsa yrkespaketet.

Detta uppdrag är endast aktuellt om man i arbetet med systembrister ser att det är möjligt att skapa yrkespaket för järnvägsbranschen. Konsekvenser om inte är att det skulle ta längre tid för elever att genomgå ett yrkespaket om vi inte kan ställa förkunskapskrav.

2023 och framåt

Kompetensförsörjning är ett långsiktigt arbete, de åtgärder som genomförs inom ramen för regeringsuppdraget 2021-2022 kommer att ligga till grund för det fortsatta arbetet. När vissa av åtgärderna väl är genomförda, måste det finnas en förvaltning för dem.

Under åtgärden branschskola/ järnvägstekniskt kompetenscenter, kommer det att presenteras ett förslag på en modell för hur man kan skapa en skola där järnvägskompetensen är i centrum. Vad det kommer att innebära och vad som kommer att krävas för att få en skola på plats presenteras för regeringskansliet så snart det är möjligt. Det kan innebära att regeringsuppdraget kan komma att förändras och att förutsättningarna för att driva det kan behöva justeras, därefter kan etablering ske.

För att hålla utbildningar inom det järnvägstekniska området krävs det övningsanläggningar. I samband med åtgärden hantering av systembrister inom kompetensförsörjning för järnvägsbranschen, kommer kraven på övningsanläggningar vid olika järnvägstekniska utbildningar att tydliggöras. Om det skulle visa sig att det kommer krävas insatser för att lösa behoven av övningsanläggningar kan det bli kostsamt, vilket behöver beaktas.

Nästa återrapportering

Förslag mars 2022 för återrapportering av uppdraget.